

Лічэбнік

§ 56. Лічэбнік як часціна мовы: агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля

350. Прачытайце тэкст. Чаму Віцебск называюць культурнай сталіцай Беларусі? Абгрунтуйце падзел тэксту на абзацы.

фэстываль

Славянскі базар

Культурнай сталіцай Беларусі Віцебск сталі называць яшчэ ў пачатку дзевяностых гадоў дваццатага стагоддзя. І гэта невыпадкова: тут **васямнаццатага** ліпеня тысяча дзевяцьсот дзевяноста другога года ўпершыню расквітнеў валошкай Міжнародны фестываль мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску».

Спачатку фестываль знаёміў гледачоў з песеннай творчасцю славянскіх народаў. Але з часам на яго сцэне ўзняліся сцягі Кіргізіі, Турцыі, Кіпра, Нідэрландаў, Грэцыі, Узбекістана, Швейцарыі і іншых краін.

Больш чым за **тры** дзесяцігоддзі «Славянскі базар у Віцебску» набыў сапраўды велізарны маштаб. Штогод пэўныя дні на фестывалі прысвячаюцца музычнай культуры асобных народаў і краін (*Паводле Н. Гальпяровіча, Н. Ванінай, Т. Сівец*).

Разгледзьце эмблему «Славянскага базару ў Віцебску». У якім сказе тэксту «схавана» інфармацыя пра сімвал фестывалю?

Якое з выдзеленых слоў адказвае на пытанне колькі? і абазначае колькасць прадметаў?

Якія з выдзеленых слоў адказваюць на пытанні якога? якіх? і абазначаюць парадак прадметаў?

Са словамі якой часціны мовы спалучаюцца выдзеленыя словы?

Лічэбнік — гэта самастойная часціна мовы, якая абазначае лік, колькасць прадметаў або парадак прадметаў пры лічэнні.

Лічэбнікі абазначаюць лікі, калі ўжываюцца без назоўнікаў: *Восем плюс тры — адзінаццаць.*

У спалучэнні з назоўнікамі і займеннікамі лічэбнікі абазначаюць колькасць і парадак прадметаў пры лічэнні: *пяць гузікаў, дваццаць першае стагоддзе, нас было трое.*

351. Запішыце спачатку сказы, у якіх лічэбнікі абазначаюць лік, потым — колькасць прадметаў, пасля — парадак прадметаў пры лічэнні.

1. Мяцеліца гуляла трэці дзень (*А. Казлоў*). 2. Адчыніліся дзверы^м, і ўвайшлі два хлопцы (*К. Чорны*). 3. Дваццаць адзін дзеліцца на тры і на сем. 4. Гэта была ўжо другая трэніроўка (*А. Камароўскі*). 5. Сабака ўлёгся каля Ваневых ног, выцягнуў усе чатыры лапы (*П. Місько*). 6. Восем мінус шэсць — два.

Колькаснае значэнне маюць не толькі лічэбнікі, але і словы іншых часцін мовы: назоўнікі (што? *пяцёрка, дзясятка*), прыметнікі (які? *двайны, трайны*), дзеясловы (што рабіць? *падвоіць, патроіць*) і інш.

Лічэбнікі можна запісаць словамі і лічбамі (*чатыры і 4, чацвёрты і 4-ы*), іншыя часціны мовы — толькі словамі.

352. Вызначце, да якіх часцін мовы адносяцца выдзеленыя словы.

1. Ніхто з нашай **чацвёркі** ні разу не пайшоў танцаваць (*І. Навуменка*). 2. З пакояў **першага** паверха далятаў да мяне гул галасоў, але слоў нельга было разабраць (*І. Шамякін*). 3. На вялікай паляне, акаймаванай маладым бярэзнікам^с, такавала каля **дзясятка** цецерукоў (*М. Паслядовіч*). 4. Хлопчык, выстаўляючы **два** ніжнія зубкі, засмяяўся, давольны (*В. Адамчык*). 5. Дзесь там, за ляском, шчоўкнуў **адзіночны** выбух ці стрэл (*В. Быкаў*).

Выпішыце сказы, у якіх ужыты лічэбнікі. Што яны абазначаюць?

Да выдзеленых назоўнікаў і прыметніка падбярыце аднакаранёвыя лічэбнікі. Запішыце.

У сказе лічэбнік можа быць:

- дзейнікам: *На ложку, на падушцы поруч з Анютаю, ляжаць дзве спавітыя лялькі* (А. Васілевіч);
- выказнікам: *Агульная даўжыня Заходняй Дзвіны — тысяча дваццаць кіламетраў*;
- азначэннем: *А на вузенькіх вулачках горада спяшаецца дзяўчынка гадоў дзесяці* (С. Тарасаў);
- дапаўненнем: *Неўзабаве Кастусь убачыў двух мужчын* (А. Якімовіч);
- акалічнасцю: *Змены ў лесніковым жыцці адбыліся гадоў праз дзесяць* (І. Чыгрынаў).

Спалучэнне лічэбніка, які абазначае колькасць прадметаў, з назоўнікам з'яўляецца адным членам сказа: *Біліся два цецерыкі* (М. Паслядовіч).

353. Спішыце сказы. Падкрэсліце лічэбнікі (спалучэнні лічэбнікаў з назоўнікамі) як члены сказа.

1. Вось і першы сонечны прамень бліснуў, пазалаціў калодзежны журавель, перакінуўся на старую ліпу (М. Лынькоў).
2. Віка вынырнула з метро^м і праз хвілін дзесяць была ля стадыёна (А. Камароўскі). 3. У кашальку я нашў дзве квітанцыі на атрыманне фотакартак (А. Васілевіч). 4. Адзін прыклад здаўся асабліва цяжкім бадай што ўсяму класу (К. Чорны).

354. Устанавіце адпаведнасць паміж фразеалагізмамі і іх значэннямі.

1) адзін бок медаля	а) 'так падобны адзін да аднаго, што не адрозніш'
2) адзін крок	б) 'знешняя, відавочная частка
3) на адзін твар	якой-небудзь справы'
4) у адзін голас	в) 'адначасова, разам (гаварыць, крычаць)'
	г) 'не так далёка, вельмі блізка'

З двума фразеалагізмамі (на выбар) складзіце і запішыце сказы. Зрабіце іх сінтаксічны разбор.

355. Прачытайце тэкст. Дайце яму заглавак, які перадаваў бы тэму тэксту.

Сядзіба, у якой рус..кі мастак Іл..я Рэпін жыў у канцы дзевятнаццатага — пачатку дваццатага стагод..я, знаходзіцца за шаснаццаць кіламетраў на поўнач ад Віцебска^м. Мастак набыў яе ў тыс..ча восемсот дзевяноста другім годзе, пасля таго як прадаў адну са сваіх карцін рус..каму імператару Ал..ксандру Трэцяму.

У Здраўнёве жыў не толькі сам Рэпін, але і яго дзеці, унукі. З двухтыс..чнага года тут можна пабачыць рэпінскія акварэлі, малюнкi, два абразы, напісаныя для ц..рквы, а таксама ф..таздымкі, рукапісы, кнігі, лісты (Паводле Н. Гальпяровіча, Н. Ванінай, Т. Сівец).

восемсot

Спішыце тэкст, устаўляючы, дзе трэба, прапушчаныя літары.

Пазначце літарай *к* лічэбнікі, якія абазначаюць колькасць прадметаў, літарай *п* — лічэбнікі, якія абазначаюць парадак прадметаў пры лічэнні.

Жыццё і творчасць якіх вядомых мастакоў звязаны з Віцебшчынай?

§ 57. Лічэбнікі колькасныя і парадкавыя

356. Перанясіце табліцу ў сшытак і запоўніце яе, упісаўшы прыведзеныя ніжэй словазлучэнні.

Лічэбнікі абазначаюць			
цэлыя лікі	частку ад цэлага ліку	сукупнасць прадметаў	парадак прадметаў
пяць метраў...	тры пятыя шляху...	сямёра птушанят...	другі тайм...

Пятая серыя, шэсць месяцаў, трое коней, дзве трэція атрада, дванаццаць авечак, сямнаццатая старонка, сорок сем спартсменаў, адна восьмая пірага, пяцёра лыжнікаў.

У залежнасці ад значэння і граматычных прымет лічэбнікі падзяляюцца на колькасныя і парадкавыя.

Колькасныя лічэбнікі абазначаюць лік або колькасць прадметаў і адказваюць на пытанне **к о л ь к і**? Да колькасных лічэбнікаў адносяцца: